

תוכן העניינים

7 בפתח האהל

שער הסיפורים

13 'רשימת סיפורים ומנהגים'.

30 קונטרס "ספר הדרך להשמחה והאמת".

שער זיכרונות ודברי ימי תב"ד

37 זיכרונות מהעיירה ליאדי

45 זיכרונות מליובאוויטש

56 זיכרונות מיסוד ישיבת 'תומכי תמימים' בוילנא

שער קהילות חסידים ועיירות חסידיות

65 קהילות החסידים בשוינציאן

70 קהילות החסידים בהידוצישאק בין השנים: תר"ס - תש"ב

75 קהילת החסידים בעיירת דיסנא בין השנים תר"ס - תש"א

79 ראשית התיישבות היהודים בניקולייב ועל אודות ה"מומע לאה"

85 העיירה זוראוויץ

שער רבני תב"ד

91 הגאון החסיד ר' נתן גראריה

95 הגאון החסיד ר' שמואל שניאורסון

98	הגאון החסיד ר' יקותיאל זלמן לנדא
106	הגאון החסיד ר' מרדכי מרגליות
116	הגאון החסיד ר' חיים ויילער
122	הגאון החסיד ר' ישראל לייב איטקין
128	הגאון החסיד ר' נחום גרשון ברלין
132	הגאון החסיד ר' יוסף אשכנזי
144	הגאון החסיד ר' גדליה וילנסקי

שער דמויות חסידיות

151	החסיד ר' שניאור זלמן פרצ'ס
153	החסיד ר' אהרן דב בער גמזו
155	החסיד ר' יצחק שובל
160	החסיד ר' משה בנימין הלוי מארטין

שער תולדות המשפחות

167	תולדות משפחת זרחי
170	תולדות משפחת ווילנסקי

שער אבני זיכרון

223	קונטרס אבני זיכרון
261	אבני זיכרון: ר' נחמיה ב"ר יהושע שטיינגאלד מלמד

בפתח האוהל

בתודה ושבח להשי"ת הננו בזה להוציא לאור את החלק השני של הספר "אהלי ליובאוויטש", הכולל בתוכו שבעה שערים העוסקים בתולדות החסידים ודברי ימי חב"ד, וכפי שיפורט להלן.

*

מן המפורסמות הוא אשר דברי ימי החסידות בכלל, ודברי ימי רבותינו הק' תופסים מקום של כבוד אצל חסידי חב"ד. רבותינו נשיאינו נהגו לספר מעשיות רבות אודות החסידות, ושידלו את החסידים להעלות את זיכרונותיהם עלי כתב.

כבר בשנת ת"ש שידל כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע לרשום ולהעלות על הכתב את סיפורי החסידים מהדורות הקודמים, וכה מצינו במכתבו מאותה השנה (אגרות קודש, אדמו"ר מהוריי"צ נ"ע, ה, עמ' צדצט):

"כל אחד ואחד מאנ"ש ותלמידי התמימים יחיו צריך להעלות בכתב על הגליון באיזה שפה שנקל לו יותר אם בלה"ק או בשפה המדוברת - את כל זכרונותיו... לגודל עוצם חיבתו הפרטית בגשמיות וברוחניות ולטובת הכלל".

ומאז עודד כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ את חסידיו בריבוי מכתבים ואגרות לרשום ולהעלות על הכתב את המעשיות והסיפורים ובכך לזכות את הרבים באוצרות ופנינים חסידיים אלו. גם כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו הרבה לבקש להעלות ולרשום את הזיכרונות וסיפורי החסידים על הכתב.

ואכן, במשך הדורות, ובפרט בדור האחרון בעידודו הנמרץ של כ"ק אדמו"ר נשיא דורינו, נעשו מאמצים רבים לדלות ממקורות שונים אודות חייהם והנהגתם של גדולי החסידים לצד זיכרונות מדברי ימי חב"ד, אולם למרות היכול הגדול שהניבו מאמצים אלו, עדיין לא נעשה מספיק ויש עוד כר נרחב להתגדר בו בתחום זה.

תיעוד רב נמצא בספרות הכללית, כגון ספרי זכרון לקהילות שונות ולאישים שונים אשר הקימו יד ושם לפועלים של רבותינו הק', והעלו על נס דמויות חסידיות בעלי

השפעה בקהילותיהם. מקורות אלו שופכים אור נוסף על גדולי חב"ד במשך שנות פעולותיהם.

במשך הזמן התפרסמו ידיעות וזיכרונות חשובים מעל גבי הקובץ 'אהלי שם ליובאוויטש' (תשנ"ה-תשנ"ו). ובמהדורה זו נלקטו הדברים בשנית, והתווספו עליהם פרטים נוספים ורשימות חדשות.

*

כאמור, ספר זה, הינו הכרך השני בסדרת הספרים "אהלי ליובאוויטש", והוא מונה כשבעה שערים.

בשער הראשון, 'שער הסיפורים', הובאו שתי רשימות של סיפורים:

(א) רשימת סיפורים ומנהגים שרשם הגאון החסיד הרב ר' לוי יצחק סמינאווסקי (שימענאווסקי), מחסידי כ"ק אדמו"ר הצמח צדק ותלמיד מובהק של רבי הלל מפאריטש. (ב) סיפורים שהובאו בספרו של ר' מנחם נחום יצחק אייזיק חנון אודות כ"ק אדמו"ר מוהר"ש נ"ע.

רשימות סיפורים אלו הובאו בצורה מסודרת בתוספת הערות, הקבלות וציונים בשולי הגיליון.

בשער השני, 'שער הזיכרונות ודברי ימי חב"ד', הובאו זיכרונות על אודות דברי ימי חב"ד ותולדותי'. שער זה כולל שלוש רשימות:

(א) זיכרונותיו של הסופר אלכסנדר זיסקינד רבינוביץ מהעיירה ליאדי. (ב) זיכרונותיו של הת' מנחם מענדל (עמנואל) סמורודינסקי מליובאוויטש. (ג) זיכרונותיו של הרב הגאון ר' אברהם יצחק גרפינקל מייסד ישיבת 'תומכי תמימים' בוילנא.

בשער השלישי, 'שער קהילות חסידים ועיירות חסידיות', הובאו חמש רשימות ובהן סקירה מתמצתת ובה פרטים חשובים על אודות עיירות חסידיות שונות:

(א) זיכרונותיו של הרב הגאון ר' יצחק דובער אושפאל על קהילת החסידים בשווינציאן. (ב) רשימה אודות קהילת החסידים בהיידוצישאק. (ג) רשימה אודות קהילת החסידים בעיירת דיסנא. (ד) רשימה אודות ההתיישבות היהודים בניקוליב ופרטים אודות ה"מומע לאה". (ה) רשימה קצרה על אודות העיירה זוראוויץ.

השער הרביעי, 'שער רבני חב"ד', עוסק ברישום קצר אודות מבחר של רבנים חב"דים שלא ידוע עליהם רבות. בשער זה נעשה ניסיון ללקט על אודות רבנים אלו, ולכתוב בקצרה את תולדות חייהם:

(א) רשימה אודות הגאון החסיד ר' נתן גוראריה שהיה רבה של העיר וויעטקא. (ב) רשימה אודות הגאון החסיד ר' שמואל שניאורסון ששימש כרב הרשמי מטעם של ניקולייב, ולאחר פטירת חותנו מילא את מקומו כרב העיר ניקולייב. (ג) רשימה אודות הגאון החסיד ר' יקותיאל זלמן לנדא אשר שימש כרב בעיר ויטבסק. (ד) רשימה אודות הגאון החסיד ר' מרדכי מרגליות שכיהן כרבה של דיסנא. (ה) רשימה אודות הגאון החסיד ר' חיים וויילער שכיהן כאב"ד בעיר פאנדעל. (ו) רשימה אודות הגאון החסיד ר' ישראל ליב איטקין ששימש כרב אב"ד בראמאנאווקא. (ז) רשימה אודות הגאון החסיד ר' נחום גרשון ברלין ששימש כרב קהילת החסידים בעיר שווינצ'יאן. (ח) רשימה אודות הגאון החסיד ר' יוסף אשכנזי אשר כיהן כרב אב"ד בנאוויאלכסנדראווסקי. (ט) רשימה אודות הגאון החסיד ר' גדליה וילנסקי שהיה רב בדולהינוב.

בשער החמישי, 'שער דמויות חסידיות', הובאו ארבע רשימות קצרות על אודות ארבעה חסידים לא ידועים. רשימות אלו קצרות ומהוות תימצות נקודתי אודות חסידים אלו:

(א) החסיד ר' שניאור זלמן פרצ'ס. (ב) החסיד ר' אהרן דב בער גמזו מקהילת לוצין (ג) החסיד הפלאי ר' יצחק שובל. (ד) החסיד ר' משה בנימין הלוי מארטין אשר היה ה"בוחן משניות" של כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע.

בשער השישי, 'שער תולדות המשפחות', הובאו סקירה על שתי משפחות חסידיות:

(א) משפחת זרחי, רשימה זו קצרה ומתמצתת, והיא מתוך כתב ידו של החסיד ר' יוסף זרחי המספר על אודות המשפה. (ב) סקירה רחבת היקף על משפחת וילנסקי הענפה.

בשער השביעי והאחרון, 'שער אבני זיכרון', הובאו שתי רשימות:

(א) קונטרס שהוציא לאור פנחס צבי גראייבסקי בשנת תרצ"א. קונטרס זה כולל רשימה של שוכני עפר בבית העלמין של עדת החסידים בהר הזיתים במשך יובל שנים. קונטרס זה נדיר, ויש בו פרטים חשובים, ולכן ראינו לנכון להדפיסו בשנית. (ב) רשימה על אודות ר' נחמיה בן ר' יהושע שטיינגאלד מלמד. רשימה זו היא לאור פרטים שנכתבו בקונטרס הזיכרון.

*

ברצוני להודות להרה"ת ר' אברהם גולדשמיד שי' אשר עזר לי רבות בעריכתו של ספר זה, תהא משכורתו שלמה מאת ה'.

*

ספר זה רואה אור בסמיכות ליום הולדתי השבעים, בכ"ט כסלו - נר חמישי של חנוכה, ואני תפילה שאזכה להמשיך להוציא לאור ספרים נוספים מהם ילמדו על אורחות חייהם והנהגותיהם של גדולי חסידי חב"ד.

וכפי אשר זכיתי לקבל את ברכת כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו למפעל זה, וזה לשונו הק':
 "... מפורסם דברי מורי וחמי אדמו"ר בחשיבות רשימת זכרונות כנ"ל ותועלת הפצתם וכו', ומעשה רב - שרואים זאת בפועל.

ויהי רצון שיברך בקרוב על המוגמר וסמוך לזה יבשר טוב אודות תועלת שכבר התחילן כו'

אעה"צ ויבשר טוב"

יהי רצון שספר זה אכן יזרוז את ביאת משיח צדקנו.

אלי' יוחנן גורארי'
 ראש המכון

י"ט כסלו תשפ"ב

הגאון החסיד ר' נתן גראריה

אבי זקני הגאון החסיד ר' נתן (הנקרא נתן בילאייעווקער) נולד לאביו הרב ר' ארי' לייב. כיהן כרבה ור"מ בעיר וויעטקא, והי' מגדולי התלמידים המובהקים של כ"ק אדמו"ר הזקן.

ר' נתן הי' מפורסם בדורו בעמקות לימודו, ובכוחו הכביר למשוך בחבלי עבותות האהבה בדברים הנעימים את לבבות בני האדם לקרבם אל אביהם שבשמים.

עומק לימודו של ר' נתן כל כך מצא חן בעיני כ"ק אדמו"ר הזקן¹ עד שבחר בו שילמוד בצוותא עם בנו כ"ק אדמו"ר האמצעי, ושני צנתרי דדהבא אלו התעמקו בעיון לימודם בצורה כה רבה עד אשר הי' דרוש להם זמן של ב' שבועות על כל דף גמרא.

אחרי שר' נתן נתדלדל ממעמדו, הי' מוכרח לקבל עליו עול הרבנות של העיר וויעטקא, וקבע שמה ישיבה. כל ימיו היה דואג ומצטער על עזבו את לימודו שלמד יחד עם כ"ק אדמו"ר האמצעי.

בשעה שהגיע לאזנו השמועה המחרדת מהסתלקות כ"ק אדמו"ר הזקן, לאחר עוצם בכייתו וגודל הספדו למרות זקנתו וחולשתו, קרא בקול לכל הנצבים עליו: "לבנו, כ"ק אדמו"ר האמצעי, יאתה כתרה של תורה והוא ישב על כסא אביו, כי הכרתיו בעודו עול ימים את עוצם עמקותו בחלק הנגלה, וככה בטח גם כחו בחלק הנסתר".

ר' נתן הי' רבו של הגאון החסיד ר' דובער ליפשיץ מווייעטקא בעל "גלות עליות" על מקוואות.

אביו הרב ארי' לייב, שבא לגור בפלך מוהילוב, הביא בידו יקר סהדותא מגילת יוחסין כתובה וחתומה בידי גדולי הדור ממדינתו, שהוא נין ונכד של הארי דבי עילא

1. מסופר, אשר הגאון ר' נתן התוכח עם גדולי הדור, בבית מדרשו של כ"ק אדמו"ר הזקן, בביאור דברי הרא"ש בברכות פ"א, בהא דמביא הרא"ש דברי הירושלמי "אמר ר' אבא והוא ששנה על אתר וכו'". אדמו"ר הזקן, שהקשיב מרחוק - מחדרו - את דברי המתוכחים והמתפללים בהלכה הזאת, שלח על ידי משרתו לאמר להם בשמו: "הלכה כדברי ר' נתן".

רבינו יהודה ליווא זצוק"ל האב"ד דק"ק פראג בעל ספר "גור ארי" על התורה.²

בניו של ר' נתן הנ"ל הם:

(א) הרה"ח ר' דוד שנפטר רך בשנים. בניו של ר' דוד הם: (א) הרה"ח ר' ארי' לייב (אביו של הרה"ג הרה"ח ר' שמואל, רב ודיין בחאראל). (ב) והרה"ח ר' שניאור זלמן (אביו של האחים החסידים הגדולים, הגבירים ר' שמואל, ר' נתן³ והר' מנחם מענדל)

(ב) הרה"ח ר' מאיר אשר עליו אמר הרה"ק ר' הלל מפאריטש: שהוא אחד משלשה ידידיו ורעיו היותר נאמנים.⁴ בנו של ר' מאיר הוא הרה"ח ר' מרדכי.⁵

ר' נתן נפטר ביום שבת קודש ב' דר"ח מר חשון שנת תקצ"ט בעיר וויעטקא ונקבר בו בלילה - מוצאי שבת קודש. זוגתו הרבנית חיה נפטרה ביום שני ח' אייר תר"ג בעיר קרמענצוג ונקברה בו ביום.⁶

-
2. יש מקום לשער כי קרא את ספרו זה בשם "גור ארי" לזכר כי הוא מתיחס למלכות בית דוד כידוע. ולזכר זה מכונה כל המשפחה המפוארה הזאת בשם "גורארי".
 3. מבניו של ר' נתן, זקני הרה"ח ר' חיים שמריהו. בנו של ר' חיים שמריהו הוא אבי מורי הרה"ח ר' נתן. גם אמי מורתי היא נכדתו של ר' נתן, שכן בתו הרבנית לאה קרסיק הייתה בתו של ר' נתן.
 4. נזכר בשו"ת "תשובות מהרי"ש" (סי' ס"ד): "הרבני הנגיד הוותיק וחסיד מוהר"ר מאיר גורארי".
 5. רוב מהנ"ל נכתב על ידי הרה"ג הרה"ח ר' שמואל גורארי דיין בחאראל הנ"ל, ונדפס בספר אהלי שם, פינסק תער"ב, עמ' 76.
 6. אינה ה' לידי ספר "אמרי בינה" מכ"ק אדמו"ר האמצעי ועל כריכת הספר רשם ר' מרדכי ב"ר מאיר את הפרטים הללו.

ספר

גלות עליונות

ביאור רב ורחב על משניות ותוספתות דמסכת טקואה, וביאור כל שיטות רבותינו הראשונים ז"ל, עד הלכה למעשה, ונלוה אליו פירוט קצר לדברי המטנה:

אשר לקשיו ואסחי כחמד ה' עלי,

דוב בער כד שמעון ז"ל סב"ח ל"פ שי"ן. ובב"ק וי"ט ק"א, סו"ח ס"ה"כ :

ווארשא

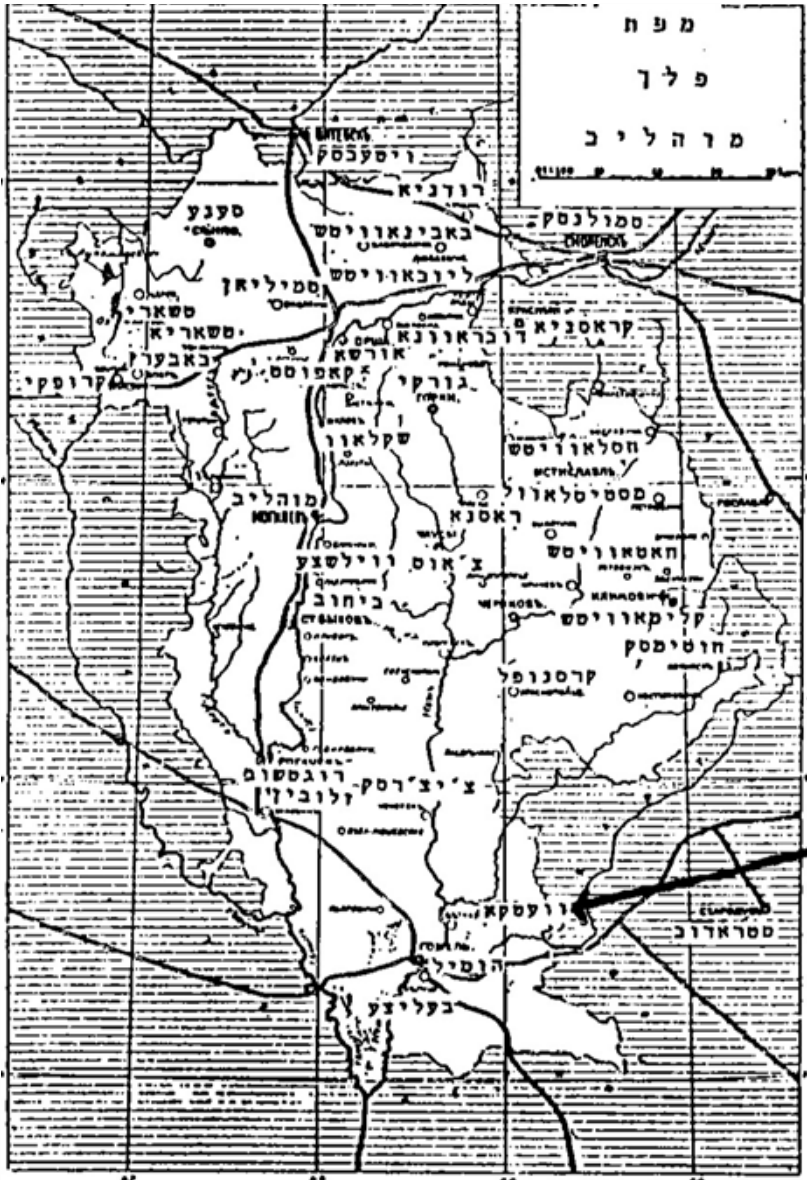
ברס"ר יצחק גארסאן ז"ל

שת וסקוז אבותורג' ה' ל"ט.

ועתה נדפס מחדש עם תיקוני הטעויות
שהיו במהדורה הקודמת

חוצאת המסורה
צ"ח"ק ירושלים ת"ו
תשמ"ח

שער הספר גלות עליונות

הגאון החסיד ר' שמואל שניאורסון

הגאון החסיד הרב שמואל שניאורסון היה אחיו של הגאון החסיד הרב לוי יצחק זצ"ל - אביו של כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו.

ר' שמואל היה בנו של הגאון החסיד הרב ר' ברוך שניאור שניאורסון [בנו של הגאון החסיד הרב ר' לוי יצחק בן הגאון החסיד הרב ר' ברוך שלום בנו של אדמו"ר הצמח צדק], ונולד בעיר פאדאבראנקא.

הגאון החסיד הרב ר' לוי יצחק ואחיו הגאון החסיד הרב ר' שמואל נישאו לשתיה אחיות,¹ בנותיו של הגאון החסיד הרב מאיר שלמה ינובסקי,² רבה של ניקולייב.

הרב שמואל שימש כרב הרשמי (מטעם) של ניקולייב, בעת שחותנו שימש כרבה של ניקולייב. לאחר הסתלקות חותנו מילא את מקומו כרב העיר ניקולייב.

מסופר שלפני האירוסין היסט רבי שמואל בדבר סיום השידוך. אך כ"ק אדמו"ר הרש"ב הודיע כי הוא עצמו יכתוב את התנאים ושהכל יהיה בשעה טובה ומוצלחת, ואמנם כך היה ובעצמו כתב את התנאים.³

נודע כבעל כשרונות נדירים. מחדש ובקי נפלא בנגלה, קבלה וחסידות.

מספרים, שפעם התוועד ר' שמואל בציבור, וכדרכו, אמר את דברי תורתו ואת חידושו במהירות רבה. נענה אחד מהנוכחים: מהי הגדולה באמירת דברי תורה כאשר מכין הוא את דבריו מראש? גדלותו של אדם נמדדת כאשר יודע להרצות ולחדש מבלי שיכין עצמו מראש!

הציע הרב שמואל לאותו טרדן שיצביע על סוגיא מסויימת בש"ס, באיזה ענין שנראה

1. ראה לקוטי שיחות, ט, עמ' 331.

2. בן הגאון החסיד ר' ישראל ינובסקי והרבנית בילה רבקה, שהיתה בתו של הגאון החסיד ר' אברהם רב לאוואוט (מחסר ספר "קב נקי", "שער הכולל", "בית אהרון" ועוד).

3. ספר הצאצאים, עמ' 288.

לו, ועל זה יגיד את חידושו. כמענה, פלט הלה מפיו את המשנה "חמש עשרה נשים פוטרות את צרותיהן" וכו' (ריש מסכת יבמות). לפליאת הכל, הרצה ר' שמואל שעה ארוכה את חידושו הנפלאים על משנה זו, בנגלה ובנסתר, משל היה מכין עצמו לכך זה מכבר.⁴

בספר תולדות חב"ד ברוסיא הסובייטית (עמ' צא) מובא אודותיו, ושם מסופר שהשתתף בוועידת הרבנים החרדים לחיזוק היהדות, שהתקיימה בעיר קורוסטין, בכ"ב מרחשון תרפ"ז, בה השתתפו גם מרבני אוקריינא, והידועה בשם "הוועידה הקאראסטענית". באסיפה זו נבחר כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע לנשיא כבוד של הוועידה. בשנותיו האחרונות התגורר הרב ר' שמואל אצל בנו. בעיר טשארזאו פלך קירגיזיה (ברוסיא), ושם נפטר.⁵

*

העדות היחידה ממנו בכתב, הנמצאת בידינו,⁶ היא תעודת הלידה בכתב ידו, שצילומה מובאת להלן (ולפי הידוע לנו אין כל כת"י שלו בנמצא, מלבד תעודה זו).

בחג השבועות של שנת תשנ"א, זכיתי להסתופף בחצר רבנו, ומסרתי לרבי ע"י המזכיר הרב בנימין קליין ע"ה את "תעודת לידה" של דודתי מרת בת שבע תחי' אלטהויז, בתו של החסיד הידוע, ידיד בית רבי, ר' אליהו חיים אלטהויז הי"ד, שנולדה בניקולייב. תעודת הלידה רשומה על נייר המכתבים של הגאון החסיד הרב שמואל שניאורסון רבה של ניקולייב, ואף חתומה על ידו.

לאחר מכן סיפר לי הרב בנימין קליין ע"ה, שהרבי התבונן במסמך שעה ארוכה, ועל פניו נראה קורת רוח. ואכן זכיתי לתשובתו של הרבי בלשונו הקדוש:

"גרם נחת רוח רב במשך כמה וכמה זמן"

*

4. ספר הצאצאים, שם.

5. תולדות לוי יצחק, עמ' 139 ואילך.

בספר הצאצאים כותב שנהרג על קידוש השם על ידי הרוצחים הנאצים בשנות השואה.

6. בנוסף לכך בשנת תשע"ח נדפס תיק החקירה שלו ע"י הרה"ח ר' אלי' וולף. בקונטרס הוספות והשלמות לתולדות לוי יצחק.

מובא בזה תרגומו של המסמך (בתרגום חפשי).

בראש המסמך שתי כותרות. כותרת עליונה: "ניקולייב העיר רב", וכותרת משנית: "רב העיר ניקולייב".

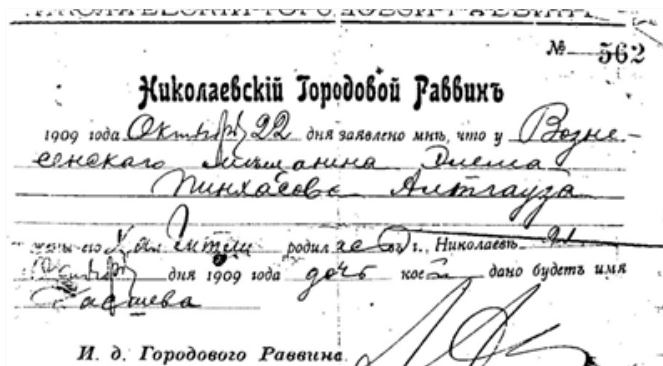
וז"ל התעודה:

ב-22 לאוקטובר בשנת 1909 הודיעו לי שלתושב וזנסאנסק, אליהו חיים בן פנחס אלטהויז ולאשתו חי' גיטל נולדה בעיר ניקולייב, 21 באוקטובר 1909, בת. ונתנו לה שם - בת שבע. ממלא תפקיד רב העיר"

חתימת ידו של הרב שמואל

הגאון החסיד
ר' שמואל שניאורסון

תעודת הלידה